בס"ד פרשת 'לך לך' תשפ"ז. **שנה ט', גיליון מס. 432**

"תורתך שעשועי"

יו"ל ע"י בית מדרש לבעלי בתים ולגמלאים - קרית הבעש"ט פתח תקוה

"וְלֹא נָשָׂא אֹתָם הָאָרֶץ לָשֶׁבֶת יַחְדָּו, כִּי הָיָה רְכוּשָׁם רָב וְלֹא יָכְלוּ לָשֶׁבֶת יַחְדָּו" (בראשית י"ג, ו')

(א) וַיַּעַל אַבְרָם מִמִּצְרַיִם הוּא וְאִשְׁתּוֹ וְכָל אֲשֶׁר לוֹ וְלוֹט עִמּוֹ הַנֶּגְבָּה. (ב) וְאַבְרָם כָּבֵד מְאֹד, בַּמִּקְנֶה בַּכֶּסֶף וּבַזָּהָב. (ג) וַיֵּלֶךְ לְמַסָּעָיו מִנֶּגֶב וְעַד בֵּית אֵל, עַד הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הָיָה שָׁם אָהֳלֹה בַּתְּחִלָּה בֵּין בֵּית אֵל וּבֵין הָעָי. (ד) אֶל מְקוֹם הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר עָשָׂה שָׁם בָּרִאשֹׁנָה, וַיִּקְרָא שָׁם אַבְרָם בְּשֵׁם ה'. (ה) וְגַם לְלוֹט הַהֹלֵךְ אֶת אַבְרָם, הָיָה צֹאן וּבָקָר וְאֹהָלִים. (ו) וְלֹא נָשָׂא אֹתָם הָאָרֶץ לָשֶׁבֶת יַחְדָּו, כִּי הָיָה רְכוּשָׁם רָב וְלֹא יָכְלוּ לָשֶׁבֶת יַחְדָּו. (ז) וַיְהִי רִיב בֵּין רֹעֵי מִקְנֵה אַבְרָם וּבֵין רֹעֵי מִקְנֵה לוֹט, וְהַכְּנַעֲנִי וְהַפְּרִזִּי אָז יֹשֵׁב בָּאָרֶץ. (ח) וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֶל לוֹט אַל נָא תְהִי מְרִיבָה בֵּינִי וּבֵינֶךָ וּבֵין רֹעַי וּבֵין רֹעֶיךָ, כִּי אֲנָשִׁים אַחִים אֲנָחְנוּ. (ט) הֲלֹא כָל הָאָרֶץ לְפָנֶיךָ הִפָּרֶד נָא מֵעָלָי, אִם הַשְּׂמֹאל וְאֵימְנָה וְאִם הַיָּמִין וְאַשְׂמְאִילָה. (י) וַיִּשָּׂא לוֹט אֶת עֵינָיו וַיַּרְא אֶת כָּל כִּכַּר הַיַּרְדֵּן כִּי כֻלָּהּ מַשְׁקֶה, לִפְנֵי שַׁחֵת ה' אֶת סְדֹם וְאֶת עֲמֹרָה כְּגַן ה' כְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בֹּאֲכָה צֹעַר. (יא) וַיִּבְחַר לוֹ לוֹט אֵת כָּל כִּכַּר הַיַּרְדֵּן וַיִּסַּע לוֹט מִקֶּדֶם, וַיִּפָּרְדוּ אִישׁ מֵעַל אָחִיו.

שאלה מרכזית

בפסוק ו' נאמר: "**וְלֹא נָשָׂא אֹתָם הָאָרֶץ לָשֶׁבֶת יַחְדָּו, כִּי הָיָה רְכוּשָׁם רָב וְלֹא יָכְלוּ לָשֶׁבֶת יַחְדָּו**", ובשני חלקי הפסוק מובאים דברים קצת דומים, עד שנראה שכאילו ישנה כאן כפילות. ואם החלק השני הוא ברור, שבגלל רכושם הרב לא יכלו לשבת יחדיו, אך על החלק הראשון של הפסוק, יש לשאול - **מה פירוש שהארץ לא נשאה אותם לשבת יחדיו**. ורק לאחר שנבין את משמעות החלק הראשון, נוכל להבין מדוע אין כפילות בין שני חלקי הפסוק.

'רש"י' מפרש את החלק הראשון של הפסוק: "ולא נשא אותם - **לא היתה יכולה להספיק מרעה למקניהם**, ולשון קצר הוא וצריך להוסיף עליו כמו ולא נשא אותם **מרעה** הארץ לפיכך כתב ולא נשא בלשון זכר". ומסביר בעל **'שפתי חכמים'** שהיה קשה **ל'רש"י'**, מדוע מובא הפועל - **'נָשָׂא'** שהוא לשון **זכר**, והרי שם העצם - **'הָאָרֶץ'** הוא לשון **נקבה**, ולכן היה צריך להיות כתוב בלשון **נקבה**: "ולא **נָשְׂאָה** אֹתָם **הָאָרֶץ**". **ועוד** היה קשה **ל'רש"י'**, שאין משמעות לאמירה, שהארץ אינה יכולה לסבול ולישא בני אדם. ולכן **'רש"י'** מפרש שיש להוסיף את המילה - **'מִרְעֶה'**, שהיא בלשון זכר, ואז תהיה המשמעות, **שמרעה הארץ** לא הספיק לצאן של אברהם ושל לוט יחדיו.

אלא, שאם זו המשמעות של החלק הראשון בפסוק, אז משמעות זו זהה למשמעות של החלק השני של הפסוק, ועדיין צריך להסביר את משמעות הכפילות. **ועוד**, שאם הכוונה **למרעה הארץ**, אז לא כל כך מתאים לומר שהמרעה לא נשא אותם לשבת יחדיו, היה צריך לכתוב שמרעה הארץ לא הספיק לשניהם, בכדי שיוכלו לשבת יחדיו.

ועוד, שאם ללוט לא היה מספיק מרעה, מדוע לא הלך מעצמו לחפש לו מקום פנוי אחר למרעה צאנו, הרי לא היה חסר מקום מרעה, וכמו שאומר לו אברהם: "**הֲלֹא כָל הָאָרֶץ לְפָנֶיךָ**". אלא אם כן נאמר, שהוא לא נפרד מרצונו כי ידע שכל עושרו בא לו בזכות אברהם, וכמו שאפשר לדייק בפסוק: "**וְגַם לְלוֹט הַהֹלֵךְ אֶת אַבְרָם, הָיָה צֹאן וּבָקָר וְאֹהָלִים**". ולשם מה יש לציין שוב שהוא הולך עם אברהם, הרי זה ידוע, אלא להדגיש שהרכוש שלו היה רק בזכות שהלך עם אברהם, וכמו שמובא **ב'רש"י'**.

הקדמה - לארץ ישראל ישנה סגולה מיוחדת הגורמת לייחסה אל היושבים עליה

לארץ ישראל ישנה סגולה מיוחדת, שיש לה יחס שונה ליושבים עליה, וזאת בהתאם להתנהגותם. המקור לכך מובא בפרשת 'אחרי מות': "**וַתִּטְמָא הָאָרֶץ וָאֶפְקֹד עֲוֹנָהּ עָלֶיהָ, וַתָּקִא הָאָרֶץ אֶת יֹשְׁבֶיהָ**" (ויקרא י"ח, כ"ה), וכן בהמשך שם: "**וְלֹא תָקִיא הָאָרֶץ אֶתְכֶם בְּטַמַּאֲכֶם אֹתָהּ, כַּאֲשֶׁר קָאָה אֶת הַגּוֹי אֲשֶׁר לִפְנֵיכֶם**" (שם, שם, כ"ח). ומשמע מפשטות הפסוקים, שהארץ עצמה מקיאה את החוטאים. ואמנם, אפשר לומר, שה' הוא זה שמעניש את החוטאים, אך מפשטות הפסוקים שה' טבע בארץ את התכונה הזו שהיא מקיאה ממנה את החוטאים. וכן אומר **'רמב"ן'**: "והנה **הארץ שהיא נחלת השם הנכבד תקיא כל מטמא אותה ולא תסבול עובדי ע"ז ומגלים עריות**" (שם, שם, כ"ה). וכן משמע **מ'רש"י'** שאומר: "ולא תקיא הארץ אתכם - משל לבן מלך שהאכילוהו דבר מאוס שאין עומד במעיו אלא מקיאו כך ארץ ישראל אינה מקיימת עוברי עבירה ותרגומו ולא תרוקן לשון ריקון **מריקה עצמה מהם**" (שם, שם, כ"ח). ובמשל הוא מראה שאיך הפעולה הזו נעשית בצורה אוטומטית, כמו שהמעיים מקיאים דבר מאוס.

וכן חוזר רעיון זה בפרשת **'קדושים'** בפסוק: "וּשְׁמַרְתֶּם אֶת כָּל חֻקֹּתַי וְאֶת כָּל מִשְׁפָּטַי וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם **וְלֹא תָקִיא אֶתְכֶם הָאָרֶץ** אֲשֶׁר אֲנִי מֵבִיא אֶתְכֶם שָׁמָּה לָשֶׁבֶת בָּהּ" (ויקרא כ', כ"ב). ומסביר בעל **'צרור המור'**: "ולכן ושמרתם את כל חוקותי, אע"פ שיהיו לכם בלי טעם. באופן שלא תקיא אתכם הארץ, **לפי שאינה סובלת אלו הטומאות**". וכן אומר שם בעל **'אדרת אליהו'**: "ולא תקיא הארץ אתכם. **ארץ ישראל אינה כשאר כל הארצות, אינה מקיימת את עוברי עבירה**". ומסביר שם **'מלבי"ם'** שתכונה זו נובעת מקדושה של הארץ: "**כך הארץ מקדושתה אינה סובלת מעשים המתועבים האלה, וא"א שיתקיימו יושביה עליה עם המעשים האלה**".

רעיון מרכזי

על פי הקדמה זו, **נראה לומר, ש**יש לפרש את החלק הראשון של הפסוק כלשונו וכפשוטו ממש, למרות שפירוש זה בפסוק אינו על דרך הפשט הרגיל, אלא נוטה יותר למקובל בדרך דרש, אך נראה שכך משמע מפשוטו של מקרא. מובנו של החלק הראשון של הפסוק: "**וְלֹא נָשָׂא אֹתָם הָאָרֶץ לָשֶׁבֶת יַחְדָּו**", יהיה - שהארץ מִתְכוונתה, בגלל קדושתה, לא יכלה לשאת אותם עליה שישבו יחד במקום אחד.

ואת החלק השני של הפסוק שנראה ככפילות: "**כִּי הָיָה רְכוּשָׁם רָב וְלֹא יָכְלוּ לָשֶׁבֶת יַחְדָּו**", נסביר שאין כאן חזרה על החלק הראשון, אלא הוא בא להסביר את החלק הראשון, מדוע הארץ לא יכלה לשאת אותם יחדיו. והסיבה היא כמובא בחלק השני, שהיה רכושם רב ולא יכלו לשבת יחדיו. וזה לא דבר שהיה מוכרח המציאות, והיו יכולים להתעלות על עצמם, ולהמשיך ולשבת יחד בשלום, בבחינת: "מעולם לא אמר אדם לחבירו צר לי המקום שאלין בירושלים" (אבות דרבי נתן פרק ל"ה משנה א'). ובמיוחד שארץ ישראל יכולה להתפשט ולהתכווץ, וכמו שמובא במס' **'גיטין'** (נ"ז ע"א): "אמר ליה ארץ צבי כתיב בה, מה צבי זה אין עורו מחזיק את בשרו, **אף ארץ ישראל בזמן שיושבין עליה רווחה**, ובזמן שאין יושבין עליה גמדא". אז אם היו רוצים, היו יכולים להתעלות על עצמם, ולהמשיך ולשבת יחד בשלום, בבחינת: "מעולם לא אמר אדם לחבירו צר לי המקום שאלין בירושלים" (אבות דרבי נתן פרק ל"ה משנה א'). ובמיוחד שארץ ישראל יכולה להתפשט ולהתכווץ, וכמו שמובא במס' **'גיטין'** (נ"ז ע"א): "אמר ליה ארץ צבי כתיב בה, מה צבי זה אין עורו מחזיק את בשרו, **אף ארץ ישראל בזמן שיושבין עליה רווחה**, ובזמן שאין יושבין עליה גמדא". אז אם היו רוצים, היו יכולים לשבת יחדיו ולהסתדר למרות שהיה רכושם רב, אך בגלל שלא יכלו להסתדר ולחיות ביניהם בשלום, לכן הארץ לא יכלה לשאת אותם. וכעין זה אומר בעל **'חת"ם סופר'**: "כי היה רכושם רב ולא יכלו לשבת יחדיו, ר"ל **כי מטבע ארץ הקדושה לסבול המועט את המרובה**, והיינו בהיות האנשים קדושים ואז תתקדש גם כל מאודם ומקנה בהמתם עמם... והנה **היה מהראוי שתסבול הארץ אותם אפי' יהי' כהנה וכהנה אלף פעמים**".

<u>הגורם שהיה אחראי על המריבה</u>

אך עדיין נשאר להבהיר, שדווקא על לוט מוטלת אשמה זו, כי לפי הפסוק שאומר בצורה כללית: "**כִּי הָיָה רְכוּשָׁם רָב וְלֹא יָכְלוּ לָשֶׁבֶת יַחְדָּיו**", יכולים לטעות ולחשוב שזה נאמר גם על אברהם. ונבהיר את העניין על פי סדר הפסוקים:

(א) וַיַּעַל אַבְרָם מִמִּצְרַיִם הוּא וְאִשְׁתּוֹ וְכָל אֲשֶׁר לוֹ וְלוֹט עִמּוֹ הַנֶּגְבָּה. (ב) וְאַבְרָם כָּבֵד מְאֹד, בַּמִּקְנֶה בַּכֶּסֶף וּבַזָּהָב. (ג) וַיֵּלֶךְ לְמַסָּעָיו מִנֶּגֶב וְעַד בֵּית אֵל, עַד הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הָיָה שָׁם אָהֳלֹה בַּתְּחִלָּה בֵּין בֵּית אֵל וּבֵין הָעָי. (ד) אֶל מְקוֹם הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר עָשָׂה שָׁם בָּרִאשֹׁנָה, וַיִּקְרָא שָׁם אַבְרָם בְּשֵׁם ה'. (ה) וְגַם לְלוֹט הַהֹלֵךְ אֶת אַבְרָם, הָיָה צֹאן וּבָקָר וְאֹהָלִים. (ו) וְלֹא נָשָׂא אֹתָם הָאָרֶץ לָשֶׁבֶת יַחְדָּו, כִּי הָיָה רְכוּשָׁם רָב וְלֹא יָכְלוּ לָשֶׁבֶת יַחְדָּו.

מעיון ראשוני ניווכח **שפסוק ה'** אינו במקומו, כי **בפסוק א'** נאמר שאברהם עלה ממצרים ולוט עמו. **פסוק ב'** מתייחס לרכוש אברהם, ולא מתייחס לרכוש של לוט. **פסוקים ג' - ד'** מתארים את מסעו עד המקום שבו היה אהלו בתחילה. **והנה**, לפתע, **פסוק ה'** חוזר ומתאר את רכושו של לוט, פסוק שהיה מתאים שיופיע בצמוד **לפסוק ב'** המתאר את רכושו של אברהם, ויש להבין את הסיבה לכך.

ונראה לומר, שבכוונה הצמידה התורה את **פסוק ה'** המדבר על רכושו של לוט **לפסוק ו'** האומר שלא יכלו לשבת יחדיו בגלל רכושם הרב, בכדי ללמדנו שהריב נוצר רק ע"י לוט ולא ע"י אברהם.

"**<u>וְלֹא נָשָׂא אֹתָם הָאָרֶץ</u>**" ולגבי השאלה הלשונית מדוע כתוב - '**נָשָׂא**' בלשון **זכר** ולא בלשון **נקבה**, שהרי '**הָאָרֶץ**' היא בלשון **נקבה**, אולי נוכל לומר שלמרות שכתוב - '**נָשָׂא**' בלשון זכר, הרי אפשר לקרא פועל זה באותן אותיות גם בלשון **נקבה** - '**נָשְׂאָה**'. ולמרות שחסרה כאן האות - '**ה'**, הרי מצינו דוגמא כזו בתורה במספר פסוקים בפרשת '**כי תצא**' כמו בפסוק: "כִּי יִהְיֶה **נַעֲרָ** בְּתוּלָה מְאֹרָשָׂה לְאִישׁ" (דברים כ"ב, כ"ג), הכתיב הוא - '**נַעֲרָ**' בלשון **זכר**, ואילו הקרי הוא - '**נַעֲרָה**' בלשון נקבה. **ויתכן**, שהתורה כתבה כאן - '**נָשָׂא**' בלשון **זכר** ולא '**נָשְׂאָה**' בלשון **נקבה**, כי הפעולה של לשאת דברים קשים כמו שתי משפחות שלהם רכוש רב, מתאימה יותר לפעולה של **זכר**, לכן התורה השתמשה בפועל בלשון **זכר**.

<u>חיזוק מדברי בעל 'חת"ם סופר'</u>

הרעיון המרכזי שהעלינו לעיל, שהארץ היא שלא יכלה לשאת אותם, מקבלת חיזוק מדברי בעל '**<u>חת"ם סופר</u>**' שגם מסביר בכיוון הזה, שמדובר על הארץ עצמה ולא על מרעה הארץ. הוא אומר שדרך הצדיקים להיות באחדות גמורה, ואז כינוס לצדיקים הנאה להם והנאה לעולם, וזה עצמו גורם פיזור לרשעים. וכאשר אינם באחדות ח"ו אז הדבר גורם כינוס לרשעים שהוא רע לעולם. ומוסיף, **שדרך הטבע של הארץ הקדושה** להוסיף עוד אחדות ואהבה ורעות לצדיקים היושבים בה, כמשאחז"ל [נדרים כ"ב.] **ונתן ה' לך שם לב רגז - בבבל** הוא דכתיב. ואם ח"ו יש סיבות המונעות מהארץ הקדושה להעלותם ולהתאחדם, אז אדרבא נגרם רע יותר גדול, עד שאפי' האנשים בעצמם יריבו זה עם זה.

ומוסיף לזה את ההבדל בין '**רכוש גדול**' שהוא מצד החסד ועוזר לבעליו בעבודת ה', לבין '**רכוש רב**' שמקורו מהצד של הקליפה, ומסמא עין בעליו וכן היה רכושו של לוט, ורכוש זה הבדיל בינו לבין אאע"ה וחצץ ביניהם. ועל פי הקדמה זו מסביר את הפסוק - 'ולא נשא אותם הארץ לשבת יחדיו', שלמרות שהיה ראוי שהארץ הקדושה תשא ותרומם אותם להתאחד יחד, אך בפועל לא נשא אותם הארץ לשבת יחדיו **שלא היה להם נשיאת ראש** ע"י הארץ. והטעם כי היה רכושם רב וגרם להבדלה בין איש לאחיו, ומרכוש **רב** נעשה **ריב**, וזה גרם שהכנעני והפריזי אז יושב בארץ בהשקט ושלוה.

"**<u>וַיִּסַּע לוֹט מִקֶּדֶם</u>**"

(ט) הֲלֹא כָל הָאָרֶץ לְפָנֶיךָ הִפָּרֶד נָא מֵעָלָי, אִם הַשְּׂמאל וְאֵימְנָה וְאִם הַיָּמִין וְאַשְׂמְאִילָה. (י) וַיִּשָּׂא לוֹט אֶת עֵינָיו וַיַּרְא אֶת כָּל כִּכַּר הַיַּרְדֵּן כִּי כֻלָּהּ מַשְׁקֶה, לִפְנֵי שַׁחֵת ה' אֶת סְדֹם וְאֶת עֲמֹרָה כְּגַן ה' כְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בֹּאֲכָה צֹעַר. (יא) וַיִּבְחַר לוֹ לוֹט אֵת כָּל כִּכַּר הַיַּרְדֵּן וַיִּסַּע לוֹט מִקֶּדֶם, וַיִּפָּרְדוּ אִישׁ מֵעַל אָחִיו.

פירוש הדברים בפשטות, שלוט נסע מצד מזרח, וא"כ נסע לצד מערב. וכך מתרגם '**אונקלוס**': "ונטל לוט **מלקדמין**", וכן בתרגום '**יונתן**': "ונטל לוט **ממדינחא**".

וכן מביא '**רש"י**' בפירושו הראשון על דרך הפשט: "מקדם - נסע מאצל אברם (למזרח) והלך לו למערבו של אברם **נמצא נוסע ממזרח למערב**". ואח"כ מביא מדרש אגדה: "**הסיע עצמו מקדמונו של עולם** אמר אי אפשי לא באברם ולא באלהיו". **ומקשה** '**<u>המזרחי</u>**' איך '**רש"י**' מפרש שהלך ממזרח למערב, הרי בית אל נמצאת בתוך ארץ ישראל, וככר הירדן נמצאת במזרחה של ארץ ישראל אז הוא היה צריך ללכת ממערב למזרח, ונשאר בצריך עיון.

והבעיה של ההליכה מקדם, גרמה לקושי בין הפרשנים, וראה בהערות למטה שחלקו בשאלה האם הלך ממזרח למערב או ממערב למזרח, אך '**<u>הט"ז</u>**' סובר שלוט נקט בדרך מתוחכמת, שלוט בחר לו מדינה שהיתה מפורסמת לזנות, והיה לו בושה מאברהם, והיה דואג שמא יאמר לו אברהם שלא יסע לשם מפני הבושה, ע"כ כיחש בפני אברהם והלך לצד מערב להטעות את אברהם, ואז שינה את כיוון הליכתו והלך למזרח לככר הירדן.

ואת המקור למדרש האגדה מסביר '**<u>המזרחי</u>**', שהיה צריך לכתוב - ויסע לוט **מאברם**' ומדוע כתוב '**מקדם**' אלא ללמד שנסע מקדמונו של עולם. **ועוד אפשר לומר**, שישנן כמה סיבות לדרך הדרש: **א.** שהיה צריך לכתוב שנסע '**לקדם**' ולא '**מקדם**'. **ב.** לא היה צריך לכתוב **מהיכן** הוא נסע כי אנו יודעים היכן הם היו, אלא **לאן** הוא נסע, והיה צריך לכתוב שלוט נסע **לככר הירדן**, ומדוע נאמר שהוא נסע '**מקדם**', אלא שנסע מקדמונו של עולם. **ג.** הם שכנו על גב ההר, ואברהם מציע לו: "**אִם הַשְּׂמאל וְאֵימְנָה וְאִם הַיָּמִין וְאַשְׂמְאִילָה**", ואברהם עומד עם פניו **קדימה לצד מזרח**, ולכן צד זה נקרא '**קדם**'. ולפי זה '**שמאל**' זה צפון, **וימין** זה דרום, וכמו שאומר '**אונקלוס**': "אם את לצפונא ואנא לדרומא ואם את לדרומא ואנא לצפונא", כי יש מספיק מקום בצדדים אלו על גב ההר, ומדוע לוט לא בוחר באף אפשרות מאלו, אלא בוחר לו את ככר הירדן שהיא מצד מזרח, אלא שהסיע עצמו מקדמונו של עולם.

<u>התודה והברכה</u> - למשפ' ר' משה חיים הלוי שוורץ ז"ל על השתתפותם בהחזקת הכולל.
לעילוי נשמות: מרת מרים בת משה ע"ה אשת חבר של ידידנו לומד הכולל ר' דוד הופנברג.
ר' ישראל יצחק בן יעקב קנר ז"ל. ר' משה חיים בן שרגא פייבל הלוי שוורץ ז"ל. ר' אברהם הכהן בן חנום ז"ל.
ר' אשר בר יוסף פרחי ז"ל. ולע"נ - 'חללי נצר אחרון' שמטעם ארגון - 'עמיתים'.
שעה 10.30 – שיעור בפרשת השבוע חומש עם רש"י. שעה 11.15 - שיעור בגמרא מסכת פסחים.
שעה 12:00 - שיעור באור החיים הקדוש. ביום ה' שיעור בפרשת השבוע.
ניתן להצטרף גם לרב הזום. לתגובות הערות והמלות ולקבלת הגיליון במייל, גם במהדורה מורחבת,
נא לפנות למייל – **<u>ingber@bezeqint.net</u>** או בטלפון – **0545398058.**